

Eva Žáčková

The Techno-Human Condition

Allenby, B. – Sarewitz, D. (2011): The MIT Press, 222 s. ISBN 978-0-262-01569-1.

„Naším problémem je to, že se snažíme všechno učinit problémem, který má být vyřešen, zatímco nám uniká, že tyto problémy jsou ve skutečnosti našimi podmínkami.“ (s. 161)

Výstupem několikaletého výzkumu Bradena Allenbyho a Daniela Sarewitzze měla podle vlastních slov autorů být původně analýza dopadů transhumanismu na životní prostředí. Výsledkem je nakonec publikace *The Techno-Human Condition*, která v dnešní náhlé záplavě knih o vylepšování člověka moderními technologiemi, navíc v době, kdy se z transhumanismu stává módní slovo v sociokulturní i vědecké sféře, pojem i fenomén transhumanismu naopak odkládá stranou a přijímá ho nanejvýš jako dobrou záminku pro odhalení skutečných poměrů mezi člověkem a technikou.

Allenby a Sarewitz vyčnívají nad tradičními průvodci transhumanistickou školou a disputacemi mezi zastánci a odpůrci tohoto hnutí nejen svižným stylem psaní, ale především odpoutáním se od klasických, ale ne mnoho přínášejících interpretací současného vztahu člověka a nových technologií. Explicitně odmítají vstupovat do probíhajících soubojů, v nichž každý hájí své vlastní území víceméně pouze normativních tvrzení o tom, co je a co není technicky proveditelné, co je a co není morálně přijatelné, co podporuje a co podkopává demokratické principy, zda vylepšování člověka je či není morální povinností a tak dále. To, co všechny tyto podle autorů nepříliš plodné diskuze o transhumanistickém projektu legitimizuje, je na obou stranách běhu přijímaný předpoklad, že „potenciál

nových technologií činí lidství – jakkoli ho chceme definovat – vhodným předmětem cílevědomého plánování“ (s. 21). Nicméně, k čemu všechny tyto vášnivé diskuze mají být, ptají se autoři, dokud zůstávají v normativní rovině, která jednak většinou vůbec nereflexuje reálné a existující způsoby prosazování technologií vylepšení a jednak přes závažnost vášnivě konstatovaných problémů překvapivě nenabízí žádné realistické řešení?

The Techno-Human Condition má být podle Allenbyho a Sarewitze naopak nejen analýzou stavu, ale rovněž doporučením, jak dilema, v němž se člověk vůči technologii nachází, chápat a vyrovnat se s ním. Text publikace je vystaven v několika hlavních krocích. Po úvodním vypořádání se s transhumanistickou tradicí se autoři přesouvají k budování pochopení místa technologie ve světě, k nalezení jejích klíčových aspektů, jež mají zasadit otázku, zda jako biologický druh čelíme bezprecedentní výzvě k proměně fyzické i mentální podstaty člověka, do širšího myšlenkového rámce. V tomto modelu dále autoři odhalují dva pilíře modernity – pojem/ideál individua a pojem/ideál srozumitelnosti. V dalším kroku je na příkladu železnice a moderní vojenské technologie testována schopnost tohoto modelu přivést nás k lepšímu pochopení podmínek koexistence člověka a technologie.

Největším úskalím našich snah o pochopení a vysvětlení dopadu vědeckotechnického vývoje na člověka je podle Allenbyho a Sarewitze neadekvátní, z osvícenství přetrvávající perspektiva, kterou jsou nové technologie nahlíženy jak z pozice transhumanisticky orientovaných autorů, tak např. biokonzervativní opozice. Jde v první řadě o idealizované koncepty pokroku, racionality, poznání, kauzality, individua, rovnosti, společenského dobra a společných morálních hodnot, prostřednictvím nichž hledáme jednu provždy dané odpovědi. Potíž je podle autorů v tom, že tyto koncepty neodrážely náš svět pravděpodobně ani v době svého vzniku, natožpak nyní. Svět, v němž žijeme, je komplexním adaptivním systémem, v němž se vztah člověka a techniky proměňuje příliš rychle a často na to, abychom mohli jednou provždy nalézt kritérium pro to, co je dobré a čemu bychom se naopak měli vyhnout.

Autoři definují tři roviny, v nichž se technologie vůči člověku projevují. Na první úrovni jde o poměrně přímočaré a jasné *vyřešení problému* (např. navržení výrobní technologie tak, aby se eliminoval únik toxických látek, či vývoj vakcíny proti určité nemoci), ke kterému se dojde na základě důkladnějšího *poznání a porozumění* dané věci, přičemž *morální hodnota* takového řešení je všeobecně uznána a vcelku jde tedy o *pokrok*. Další složitější rovinou je ovšem technologie jako sociální a kulturní fenomén vytvářející celé technologické systémy – informační systémy, systémy dopravy a komunikace, zdravotnický systém, systém zásobování potravinami atd., u nichž se již málokdy daří dohlédnout všechny důsledky jejich implementace do společnosti, a v podstatě nikdy není jejich vývoj plně kontrolovatelný, nicméně stále ještě zůstávají v našem zorném poli. Nad těmito dvěma rovinami vidí autoři ještě další – rovinu světových technologických systémů, které se vymykají jakémukoli uchopení z lidské perspektivy a jejichž sociální, ekonomické, politické či etické aspekty nejsme schopni – na rozdíl od technologií druhé úrovně – nejen

předem predikovat, ale ani aktuálně hodnotit. Navíc vůbec nerozpoznáváme kvalitativní skok mezi druhou a třetí rovinou, takže jednáme, jako by šlo stále o rovinu druhou, a ještě k tomu používáme neadekvátní nástroje roviny první (řešení problému, hledání všeobecných norem, dokonalého vysvětlení atd.). Autoři poukazují na paradoxní situaci, v níž kumulujeme ohromující množství poznatků, které však nevedou k očekávanému porozumění věci a bohužel ani k žádné akci, jako např. v případě globálního oteplování. (Podobně celý transhumanistický projekt vylepšování člověka prostřednictvím nových technologií spadá do této třetí kategorie.) Důvodem je podle autorů to, že v této třetí sféře není technologie problémem, který lze vyřešit (jako v rovině první), ale je samotnou podmínkou, prostředím, které se vyvíjí v závislosti na nás a my v závislosti na něm.

Cesta z tohoto bludného kruhu podle autorů vede přes opuštění zastaralých kategorií osvícenského programu a otevření se novým principům při reflektování a řízení vývoje člověka a techniky. Zdůrazňují především rozvíjení možných scénářů, názorový pluralismus a dialog (i na úkor expertízy), hledání alternativních cest, kontinuální vzdělávání se, flexibilitu v uvažování nad našimi etickými vzorci a kategoriemi, kterými svět kolem sebe uchopujeme. Vyzývají k neustálému ověřování a přezkoumávání predikcí a odhadů důsledků daných technologií a k přijímání konkrétních menších rozhodnutí a opatření, která lze i později korigovat a transformovat v souladu s aktuálním vývojem.

Závěrem lze říci, že *The Techno-Human Condition* rozhodně odmítá být příspěvkem do dlouhé řady současné technocentrické literatury, která demonstruje naši neschopnost překonat již dávno nefunkční pojmový a ideový aparát zděděný z dob osvícenství. Allenby a Sarewitz tak snad pomohou posunout již poněkud ohrané a ve skutečnosti neplodné diskuze akademiků směrem ke konkrétním návrhům, jak se ve sféře nových technologií pohybovat.